

2-мавзу. Кичик бизнес ва тадбиркорлик фаолиятининг турлари ва шакллари

1

- Ишлаб чиқариш тадбиркорлиги

2.

- Тижорат тадбиркорлиги

3.

- Молиявий тадбиркорлик

4.

- Маслахат тадбиркорлиги

5.

- Якка тартибдаги тадбиркорлик

6.

- Хусусий тадбиркорлик

7.

- Жамоа тадбиркорлиги

1. Ишлаб чиқариш тадбиркорлиги

Ишлаб чиқариш тадбиркорлигини тадбиркорлик фаолиятининг асосий тури десак хато бўлмайди. Зеро, бундай тадбиркорлик фаолияти туфайли маҳсулот, товарлар ишлаб чиқарилади, хизмат кўрсатилади, маълум маънавий қадриятлар юзага келади.

Ишлаб чиқариш омиллари

ишлаб чиқариш фондлари

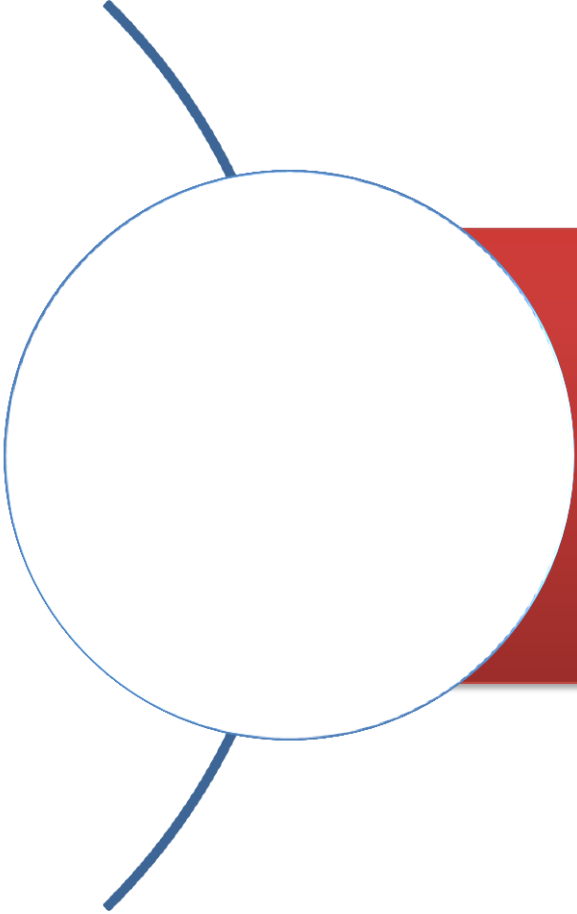
ишчи кучи

ахборот

Ишлаб чиқариш фаолияти натижаси

Маҳсулотни сотиш, бирор- бир ишни бажариш, харидорга, истеъмолчига хизмат кўрсатиш ва маълум ҳажмда фойда олиш тадбиркор ишлаб чиқариш фаолиятининг натижасидир.

2. Тижорат тадбиркорлиги

Тижорат тадбиркорлиги фаолияти товар биржалари ёки савдо ташкилотлари билан боғлиқ.

Товар биржаси

- товар намуналари харидор томонидан олдиндан кўздан кечирилмаган ва товарларни минимал партияси белгиланган улгуржи товар бозори тури. Товар биржасида ўзаро келишилган ва риоя қилинган қоидалар асосида савдо операцияларини амалга ошириш учун тижорат воситалари ва уларнинг хизматчилари ўз хоҳишлари билан бирлашади.

Фонд биржаси

- Капиталнинг кўпайиши, активларнинг ҳақиқий нархини аниқлашга қаратилган қимматбах о қоғозлар бозорига фонд биржаси дейилади. Фонд биржасининг фаолият тамойили талаб ва таклифни тезкор тартиблаштиришдан иборатдир.

Товар биржалари қуйидаги асосий вазифаларни бажаради

савдо битимларини
тузишга воситачилик
хизмати кўрсатади

нархлар тўғрисида,
шунингдек ишлаб чиқариш
ва нархларга таъсир қилувчи
турли омиллар ҳақида
ахборотлар йиғади ва эълон
қилади

товар савдосини
тартибга солади, савдо
жараёнларини
бошқаради ва савдо
можароларини ҳал
этади

Тижорат тадбиркорлигининг асосий мазмунини товар олиб-сотиш ва хизматлар кўрсатиш ташкил этади.

Тижорат тадбиркорлик фаолияти умумий шаклда ишлаб чиқариш тадбиркорлиги фаолиятига ўхшаб кетади.

Тижорат тадбиркорлигида истеъмолчига моддий ресурслар ўрнига тайёр товарлар сотилади.

Тижорат тадбиркорлигида маҳсулот ишлаб чиқариш ўрнини тайёр товар эгаллайди.

Тижорат битими тузишдан олдин бозор таҳлилини ўтказиш зарур.

3. Молиявий тадбиркорлик

Тижорат банклари ва фонд биржалари молиявий тадбиркорлик учун фаолият кўрсатувчи мақом бўлиб хизмат қилади.

Тижорат банки

акциядорлик туридаги молиявий-кредит муассасаси бўлиб, асосан пул омонатларини (депозитлар ни) қабул қилувчи ва миждоз кўрсатмаси билан бошқа ҳисоб-китоб операцияларни амалга оширувчи тижорат ташкилотларига пулли хизмат кўрсатади. Тижорат банкларининг даромад манбаи депозит (жалб этилган) ва ссуда маблағлари ўртасидаги фарқлардан шаклланади.

4. Маслаҳат тадбиркорлиги

Маълум бир соҳада ўз мутахассислиги бўйича йўл-йўриқ кўрсатувчи кишига маслаҳатчи дейилади. Чет элларда бошқарув бўйича пулли маслаҳат консалтинг деб юритилади.

Иқтисодиёт ва бошқарув бўйича Европа Федерацияси Маслаҳатчилар Ассоциациясининг таърифича, менежмент - консалтинг бошқарув бўйича муаммо ва имкониятларни аниқлаш, уларга баҳо бериш, тегишли чора-тадбирлар ишлаб чиқиш ва уларни амалга оширишда холисона маслаҳат бериш ҳамда ёрдам кўрсатишдир.

Экспертли маслаҳат

- консалтингнинг энг пассив шаклидир. Маслаҳатнинг бу турида маслаҳатчи диагностика, қарор қабул қилиш ва уларни жорий этишни мустақил равишда амалга оширади. Мижоз эса бундай ҳолларда маслаҳатчига керакли ахборот етказиб бериши зарур.

Жараён маслаҳати

- лойиҳани ишлаб чиқиш босқичларида консалтинг фирма маслаҳатчилари мижоз билан фаол иш олиб бориб, юзага келган муаммоларни ҳамкорликда таҳлил қилади ва зарур таклифлар беради.

Ўргатувчи маслаҳати

- мутахассисларнинг асосий мақсади ғояларнинг юзага келиши, ечимлар қабул қилиш учун асос тайёрлашдир. Шу мақсадда мижозлар учун маърузалар ўқилади, семинарлар ўтказилади, ўқув қўлланмалари ишлаб чиқилади.

Ўзбекистон Республикасида «Тадбиркорлик тўғрисида»ги қонуннинг 5-моддасига биноан тадбиркорликнинг қуйидаги шакллари мавжуд

5. Якка тартибдаги тадбиркорлик

тадбиркорлик фаолиятини амалга оширишнинг энг оддий шакли бўлиб, уни ташкил қилиш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1995 йил 14 февралдаги қарори билан тасдиқланган «Ўзбекистон Республикасида хусусий тадбиркорлик тўғрисидаги Низом» билан белгиланади. Ушбу низомга мувофиқ якка тадбиркор ўз фаолиятини юридик шахс ташкил қилмай амалга ошириши мумкин. Якка тартибдаги тадбиркорлар одатда майда ишлаб чиқариш билан шуғулланадилар.

Якка тартибдаги тадбиркорлик ўз навбатида икки турга бўлинади

шахсий тадбиркорлик

биргаликдаги
тадбиркорлик

Шахсий тадбиркорлик тушунчаси «Тадбиркорлик ва тадбиркорлар фаолиятининг кафолатлари тўғрисида»ги қонуннинг 15-моддасида қуйидагича баён этилади

Шахсий тадбиркор лик

- якка тартибдаги тадбиркорларнинг ўзи томонидан мулк ҳуқуқида, шунингдек мулкка эгалик қилиш ва (ёки) ундан фойдаланишга йўл қўядиган ўзга мулкый ҳуқуқ туфайли ўзига тегишли мол-мулк негизида мустақил равишда амалга оширилади

Биргаликдаги тадбиркорликка қуйидагилар киради

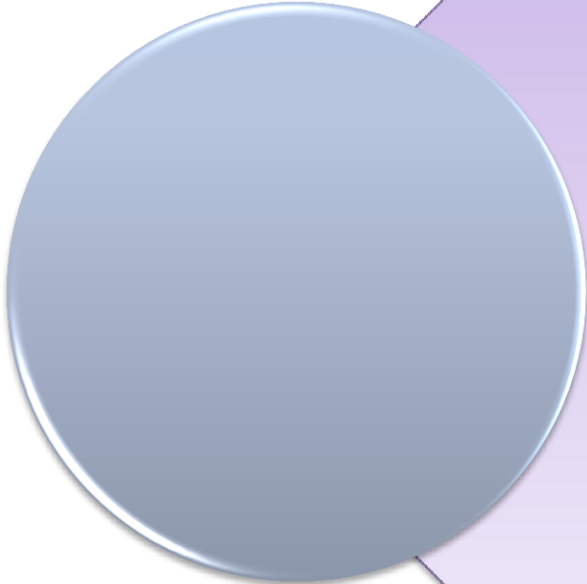
эр-хотиннинг умумий мол-мулки негизида амалга
ошириладиган оилавий тадбиркорлик

деҳқон хўжалигининг умумий биргаликдаги мулки
негизида амалга ошириладиган деҳқон хўжалиги

ўзларига умумий улуши мулк ҳуқуқида тегишли бўлган
умумий мулк негизида яқка тартибдаги тадбиркорликни
амалга оширадиган ширкат хўжалиги

6. Хусусий тадбиркорлик

фуқаролар (алоҳида фуқаро) томонидан ўз таваккалчиликлари ва мулкий жавобгарликлари остида, шахсий даромад (фойда) олиш мақсадида амалдаги қонунчилик асосида амалга ошириладиган ташаббускор хўжалик фаолиятидир.

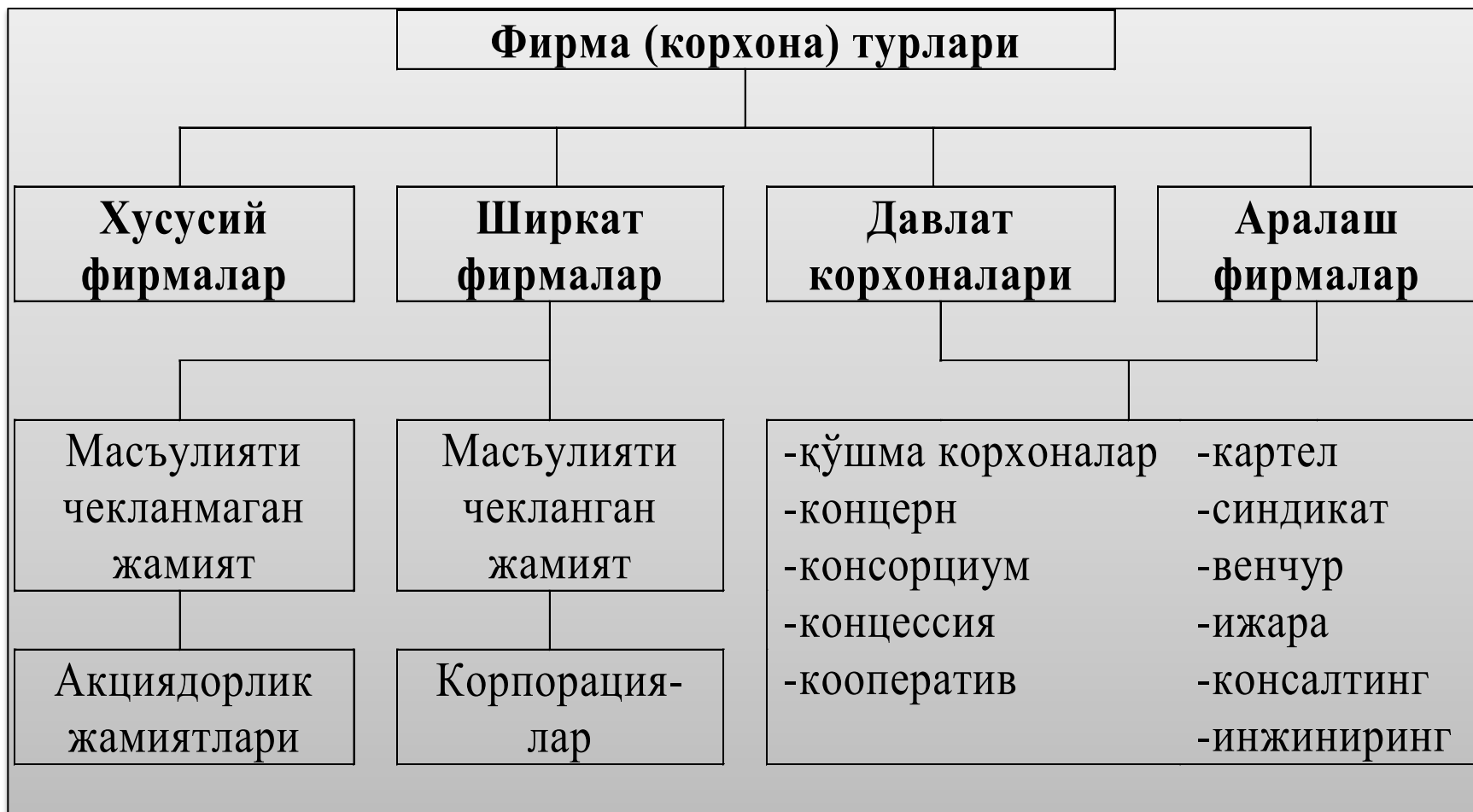
Хусусий тадбиркорликнинг якка тартибда фаолият юритаётган тадбиркорликдан фарқи шундаки, бу ерда фаолият юритувчилар ўз фаолиятини ёлланма ишчи кучи ёрдамида олиб борадилар. Улар юридик шахс сифатида иш кўрадилар ва ўз корхоналарини давлат рўйхатидан ўтказишга мажбурдирлар.

7. Жамоа тадбиркорлиги

бир гуруҳ фуқароларнинг ўзларига маъқул бўлган мулкчилик шаклларида жамоаларга бирлашиб, жамоа корхоналарини ташкил этишлари ва шу асосда тадбиркорлик фаолиятини амалга оширишларидир.

Фирма (корхона) ларнинг турлари

Ширкат аъзолари ўртасида тузилган битим ширкатнинг ҳуқуқий асоси ҳисобланади. Бу битим қуйидаги бандларни ўз ичига олади

ҳар бир ҳамкорнинг ваколати

битимнинг муддати

ҳар бир вакилнинг умумий ишга қўшган улуши

даромадлар ва юз бериши мумкин бўлган зарарларни ўзаро бўлиш йўл-йўриқлари

уюшма маблағларидан ҳар бир ҳамкорнинг олиши мумкин бўлган аниқ ва белгиланган пул ҳажми

уюшмада амалга ошириш зарур бўладиган молиявий ишлар тартиби

янги ҳамкорни қабул қилиш тартиби

ширкатни тарқатиб юбориш тартиби

Акциядорлик жамияти

жисмоний
шахслар
капиталларининг
бирлашуви
бўлиб, у акциялар
чиқариш йўли
билан ташкил
этилади.

Акциядорлик
жамиятларини тузиш ва
фаолиятини ташкил қилиш
тартиби Ўзбекистон
Республикасининг
«Акциядорлик жамиятлари
ва акциядорларнинг
ҳуқуқларини ҳимоя қилиш
тўғрисида»ги қонунда
ифодаланган. Ушбу
қонуннинг 2-моддасига
мувофиқ: